Citation:

Цибранска-Костова, М. (2017). Предсказанията на Матей Лансберг в български фрагмент от XIX в. (щрихи към гадателните книги и профетичната литература на Балканите). *Slavia Meridionalis*, 17. <https://doi.org/10.11649/sm.1314>

TSibranska-Kostova, M. (2017). Predskazaniata na Matej Lansberg v bŭlgarski fragment ot XIX v. (shtrikhi kŭm gadatelnite knigi i profetichnata literatura na Balkanite). *Slavia Meridionalis*, 17. <https://doi.org/10.11649/sm.1314>

Марияна Цибранска-Костова

Институт за български език

Българска академия на науките

Предсказанията на Матей Лансберг в български фрагмент от XIX в. (щрихи към гадателните книги и профетичната литература на Балканите)

Гадателната и предсказателната книжнина на Българското средновековие се отличава със собствен жанров модел и специфика, които я превръщат в гранично явление и обуславят прилагането към нея на определенията неканонична, апокрифна, низова християнска, народна християнска култура (Петканова, 1985; Ангушева-Тиханова, 1996, с. 14; Бърк, 1997, с. 22–23). Усвояването и продължаването на традицията е много съществена черта в културната парадигма на прехода между Средновековието и Новото време. Затова през XVIII в., в така наречения преходен, преднационален, предвъзрожденски период, както и през Възраждането прогностичните и профетичните текстове и паметници продължават активно да се разпространяват в ръкописен, а през XIX в. и в печатен вид на новобългарски език. Те имат основното предназначение да задо-

This work was supported by the Bulgarian Academy of Sciences.

Competing interests: no competing interests have been declared.

Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2017.

воляват масовия литературен вкус към утилитарното, езотеричното, отчасти морализаторското и забавното четиво, и в тази си битност се нареждат до други представители на широкото разбиране за масова или народна писмена култура: новобългарските проповеди, неканоничния и апокрифен дял на евхологичната, молитвената книжнина, житията на светците, апокрифите, дамаскините, лекарствениците и др. (Христова, 1998, с. 307). Анализът на запазените архивни единици от посочения период в българските библиотечни фондове (Апокрифно християнство, 1999) позволява да се очертаят следните тенденции: гадателните текстове са общ балкански феномен и се възпроизвеждат на различни балкански езици, между които новобългарски, румънски, гръцки; те са изцяло преводни, преобладаващо от гръцки, черковнославянски и руски източници; наред с известната и унаследената от Средновековието номенклатура на жанровите типове и най-честите ѝ представители гръмници, коледници, трепетници, кръговници, зодиаки (оригиналните славянски термини за тях са съответно Гръмзвънникъ, Гръмънникъ, Колѣдарънникъ, Лоуновънникъ, Трепетънникъ, Кръговънникъ, Гръмзвънникъ съ крѣгомъ, или описателни названия Съказание ѿ гръмоу, Съказание лоуновное), от XVIII–XIX в. зачестяват компилациите от различни източници, появяват се сводни прогностични съчинение с хибриден характер между различни форми, например между Коледника и Лунника (в Самоковския сборник на йеромонах Спиридон Рилски от края на XVIII в., НБКМ 1322), новобългарски преводи на съновници, на така наречените рожденици, на Вечния календар. Последният разширява състава си именно с предсказания за големи хронологически периоди според разположението на планетите, със слънчеви и лунни календари за добрите и лошите дни, щастливите и нещастните часове в денонощието и др., за да се превърне в една истинска енциклопедия на ежедневието на човека и непрекъснатата му връзка с космоса и природата (Михова, 1995). Един от най-забележителните образци на този тип книжнина през посочения период е Вечният календар със съновник и гадания на даскал Тодор Пирдопски от 1838 г., ръкопис НБКМ 1135 (Стоянов & Кодов, 1964, с. 465–466; Апокрифно християнство, 1999, с. 23; Милтенова, 1992, с. 303, 485; Ангешева-Тиханова, 1996, с. 80). По същество това е сборник с подчертан тематичен профил, изцяло ориентиран към узнаването на бъдещето на страни, общности, индивиди чрез различни астрономически, астрологически, хронологически и други практики. Сборникът на даскал Тодор Пирдопски е богато украсен и представлява

чудесна илюстрация на още една тенденция – зачестилата визуализация в гадателната книжнина чрез иконографски схеми, таблици, символи на зодии и планети, магически квадрати, кръгове и др. Така се постига органично, макар понякога примитивно единство на текст и образ, съответстващо както на християнската духовна парадигма в цялост, така и на символното възприемане на света, разгадаването на тайните знаци и скритите послания. По същество това е вътрешната таксономия на самата гадателна книжнина. Открояват се още три съществени тенденции:

- През XIX в. се повишава ролята на игровия момент във функционирането на тези текстове. Разпространява се играта Pythia, или оракул за мъже и жени; стихотворни игри от типа на „Изобретение на съдбата“; въпросо-ответни текстове, в които участникът използва някакво средство, например хвърля пшеничено зърно или монета върху магически фигури или изписани текстове, за да узнае отговора на зададения въпрос. Така словесната гадателна игра придобива двуделна структура и технически напомня по-стари прояви на библиомантия в комбинация с други практики или просто играта на дама с двата компонента – зар и игрална дъска за ходовете (Христова & Христова-Шомова, 2015; Mathiesen, 1995). Даскал Тодор Пирдопски използва думата *σκοπός*, *σκοπός* ‘знак, обект, който фиксираш с очи; още вестител, наблюдател’ (Liddell & Scott, 1996, с. 1614), за да означаи техниките, средствата за гадаене, и изрази на *παράγμωζ*, за да означаи схемата, модела, макрорамката, допълваща средствата. Ключ към отговорите в неговия препис са изписаните текстове под така наречените прорицателни имена. Те са популярни имена на богове, богини, музи от гръцката и римската античност: Амур, Аполон, Бакхус, Ерато, Калиопа, Фортуна, Церера и др. Заслужава да се отбележи, че освен римска богиня на брака, семейството и плодородието, Церера е името на откритата едва през 1801 г. планета джудже, понастоящем смятана за астероид, също често използвано в календари от XIX в. За пример може да се посочи гадателният и предсказателен сборник, изписан предимно на гръцки език от „Димитраки Георгиди поп Симеониди от колония Арбанаси, Велико Търново“ (ръкопис НБКМ 1441), където в славянския зодиак на кирилица за нишаните (знаковете) на планетите и управлявания от тях ден от седмицата, след съботата и Сатурн са посочени в последователност Уран,

открит през 1791 г., и Церера, Паллада, Юнона и Веста – малки планети в пространството между Марс и Юпитер, открити съответно през 1801, 1802, 1804 и 1807. Не може да не се признае, че най-актуалните астрономически открития за началото на XIX в. намират отражение в гадателната книжнина като популярно масово четиво, и така научното знание и масовият любознателен вкус намират допирни точки. Преобладаващите въпроси в играта от сборника на даскал Тодор Пирдопски засягат емоционалния живот на човека, брака и щастието в семейството и любовта. Пример: *Скоро ли ще да видя азъ цю ми жали срцето* (л. 4096).

- За този период са характерни някои по-късни форми на гадателната книжнина, които не са толкова разпространени в славянската средновековна традиция. Такъв тип е Рожденикът. Според А. Ангушева „Вариантите му са несводими към един общ първоизточник. Предсказанията в тази гадателна книга се извършват било по астрологически признак (зодия), било по календарен признак (ден от седмицата, месец)“ (Ангушева-Тиханова, 1996, с. 38). През XIX в. предсказанията за характера и бъдещето на човека по зодията, месеца на раждането му или деня от седмицата отразяват нарасналия интерес към човешката личност и вътрешния свят на индивида, поради което към тях и към гадателната книжнина в цялост може да се приложи така нареченият антропен модел: човекът е неделима част от вселената и е подчинен на нейните закони. Антропният модел заляга в основата както на общо-теоретичните и философските измерения на понятието картина на света (Хайдегер, 1993, с. 41–63), така и в частното му приложение във филологията с термина езикова картина на света и многобройните му лингвокултурологични дефиниции в различни изследователски традиции. Според тази методология фокус и макрорамка дори на частното изследване може да стане Хайдегеровият постулат за „превръщането на света в картина и на човека в субект“.
- Разширяването на състава на гадателната книжнина чрез повишаване на броя на източниците позволява в българската писмена традиция да намерят място европейски автори на предсказания. Сред тях са шведът Мартин Задек, прочутият астроном Казакия и др. (Апокрифно християнство, 1999, с. 23, 28–29; Михова, 1995, с. 138–139). По този начин гадателната книжнина участва в своеоб-

разното отваряне на Балканите към Европа чрез писмените форми на масовата култура.

Последните две тенденции намират проявление в краткия фрагмент, на който ще се спра.

В Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ под № 1443 се съхранява двулистов фрагмент (222x 162 мм), изписан с курсив на новобългарски език. По воден знак е датиран от първата четвърт на XIX в., а според началото си е назван Предсказания на Матей Лансберг (Христова, Караджова, & Вутова, 1996, с. 206–207). Не се знае нищо за неговия преписвач, нито за славянския превод на самото съчинение, от което е текстът. В езиково отношение краткият текст е типичен представител на несистемността и липсата на кодификация на езиковата норма във възрожденската книжнина, която обикновено се описва като хетерогенна система от елементи на книжовната традиция (старобългарската, наричана още традиционен книжовен език, и църковнославянската) и новобългарски елементи (включващи говорими или узусни явления от домашен разговорен и диалектен пласт, гръцизми и турцизми). Текстът започва с ключовото име на Матей Лансберг от белгийския град Лиеж и общи данни за него. По същество това е сбит и оценъчен, а не строго фактологичен преразказ на данни, които съответстват на популярното народно четиво. Липсват географски и исторически факти. Изтъкват се пророческите дарби на лицето от млади години, славата и известността му заради тях, особената вещина и ученост. Така се гарантира надеждност на самите предсказания, които следват. В действителност и до днес остава спорен въпросът реална или имажинерна личност е Mathieu Laensberg / Lansbert, чието име се свързва с един от най-популярните алманаси през европейското Просвещение – Аламанаха от Лиеж. Първото му известно издание от 1636 г. носи заглавие *Almanach pour l'an bisextil de Nostre Seigneur MDCXXXVI par Mr. Mathieu Lansbert, mathématicien*. Отпечатано е от печатаря Л. Стрел в Лиеж във формат 1/24, без пагинация, но с интересен фронтиспис, изобразяващ астроном, по подразбиране Матей Лансберг, въоръжен със земна сфера и зрителна тръба. Смята се за възможно издателят да е използвал предходни образци в издаването на вечни астрономически таблици, включително имена на автори, за да си осигури интерес от потребителите и добър пазар. Независимо от противоречивите мнения и оценки в миналото и съвременността името на

Матей Лансберг става толкова известно, че го наричат лиежкия Нострадамус, а алманахът с неговото име, станало вече нарицателно за прогностична и профетична литература, продължава да излиза и в началото на XIX в., откогато се датира българският фрагмент. Към този алманах възхождат редица френски алманаси от Лил, Нанси, Троа, Руан. Често в названието на някое ново издание стои прилагателното „vrai Mathieu Lansbert“, за да се осигури надеждност и контрапункт на обвиненията в шарлатанство и магьосничество, които белгийският астроном успява да си спечели от страна на изтъкнати имена на Европейското просвещение. Сред известните му критици е Фр. Волтер. Алманасите са в разцвет в Европа от средата на XV в. след Гутенберговата революция. Анонимни лиежки издания преди 1636 г. са запазени в единични екземпляри и днес са библиографска рядкост. Те позволяват към термина алманах да се добавят още актуални за времето си термини, като Pronostication sur les cours du ciel, Ephemeris, Ephemerides meteorologica (от гр. ἐφημέριος ‘дневен’, особено популярно название, използвано включително от Хр. Колумб в края на XV в. за неговите дневници с астрономически сведения). Самият термин алманах със спорна етимология се извежда от сирийско-коптска или арабска, по-точно от арабския в Испания, дума за календар l-manhai, manāh > алманас в средновековния латински, засвидетелствана през XIII в. в астрономическите таблици на Роджър Бейкън (TLF, n.d.); други по-непопулярни хипотези търсят връзка с лат. manacus ‘слънчев часовник’. При всички случаи първоначалното ядро на европейските алманаси е разнообразното астрономическо и езотерично съдържание, така както Алманахът (на) Матей Лансберг в основата си съдържа Pronostication, т.е. астрономически сведения, и Prédiction, общи и частни предсказания от всякакъв характер, които му спечелват международна слава по същото време, когато Европа живее с ефекта от откритията на Галилео Галилей (1564–1642).

Малко вероятно е българският препис да е направен въз основа на цялостен превод на ранните оригинални издания на Алманаха, независимо че в него се съдържа една популярна мисъл, приписвана на Матей Лансберг: „Този, който работи в неделя и се забавлява в понеделник, ще загуби своето здраве, хляба и доверието на другите“. Тя е като „визитка“, разпознавателен белег за нашия фрагмент, и е предадена дословно: има ѿ него таков един разѹмъ, който е една истина, който работи въ недѣля и оупокоява се въ понедѣльникъ, ще се изгѹби здравіето, хлѣбать си, и оувѣрението ѿ дрѹгитѣ.

Преводът ѝ на новобългарски не е гаранция за автентичност на източника, защото се е превърнала в емблема за ранните издания на лиежкия алманах и е възможно да е компилирана от късни извадки, които я възпроизвеждат. По същия начин стои въпросът с началните сведения кой е Матей Лансберг според НБКМ 1443. Те са кратки и със сигурност са заимствани от източник посредник в културната трансмисия на стария лиежки алманах. Подобна теза намира опора и в характера на самите предсказания. Изцяло с частен характер, те се отнасят до личностните особености на индивидите, родени в определен месец. Фрагментът не е същински зодиак, доколкото липсва междината, границата между два месеца, попадащи в един и същ зодиакален знак, а е по-скоро месечник с типологизация на характеровите и физическите черти на индивидите, родени през всеки месец от януари до ноември. Липсва декември, въпреки че на обратната страна на втория лист е оставено празно място. Фактът е сигнал, че не става въпрос за пропуск, а за някаква липса, може би на материал в източника, от който е копирано. Компилативният характер на фрагмента се подкрепя от допълнителни съпоставки. Налага се заключението, че едва ли преписът се опира на директен превод от френски, тъй като няма съвпадение в характеристиките при отделните месеци. Ето един пример за първия месец януари:

Според Алманаха от Лиеж от 1636 г.: Janvier. Ceux qui naissent sous cette étoile sont d'un tempérament délicat, d'une grande vivacité allant jusqu'à la colère, néanmoins sachant garder un secret, obligeants pour leurs amis; ils joignent à la beauté de la figure et de la taille la subtilité et le génie (цитирано по Nisard, 1864, с. 30–31).

В НБКМ 1443: Които се раждатъ оу том мѣсецѣ въздарени са со съ единъ живесенъ дѣхъ, со съ едно благоязично свойство, прилични са и ѹгоени, и многое слово ихъ хоцетъ быти за добродѣтелите и за злобата им.

Най-вероятният източник за новобългарския фрагмент е съществуващ превод на църковнославянски или руски. Смесването на буквите ѣ, ѐ, ѡ, ѣ; ѹ, Ѹ и и, ѣ, изписването на енклитиките слято с предходната пълнозначна дума в една акцентна цялост е безспорно повлияно от църковнославянската и руска графика. Независимо от това той е силно побългарен в лексикално и граматично, а отчасти и във фонетично отношение (сравни предлозите со съ и са съ, оу–въ; частицата ся–се). Преписът се отличава с редовна употреба на членни форми; с напреднала граматикализация на частицата „ще“ за образуване на бъдеще време, наред с остатъчни

конструкции от старобългарския описателен футур със спомагателния глагол *имѣти*; с аналитична структура на именните синтагми и редки, по-скоро подражателни примери на падежни конструкции (сравни *оу томъ мѣсѣцѣ, въ томъ мѣсѣцѣ*). Всички тези черти са типични за смесването на явления и хибридизацията на езиковата практика в началото на XIX в., затова ще се спра основно на лексикалния състав като езиков ключ към описанието на лингвокултурологичната концептуализация на предсказанията. В лексикален аспект хетерогенността се проявява чрез:

- Употребата на традиционни структурни модели на сложни думи с висок книжовен статус от типа на *благодарение*¹, *благодатен*, *благоезичен*, *благополучие*, *благоугоден*, *благоугождение*, *добродетел*, *радостотворен*, *сребролюбие*, както и от по-редките *грѣтанобѣсие* и *черножлъчий*; архаична лексика от типа на наречията *абие*, *возвратомъ* и др.
- Народноразговорното начало проличава от редките, но задължителни за почти всеки текст от този период на билингвизъм турски думи: *табихет*, *табиет* < *tabiat* ‘обичай; в случая нрав, характер на човек’; *кеф* < *keyif* ‘разположение на духа, удоволствие’; *кусур* < *kusur* ‘недостатък на характера’. Срещат се и разговорни гръцки думи: *таксиди* в мн. ч. < *ταξίδια* ‘пътуване’; *характир*, *характер* < *χαρακτήρ* ‘характер, нрав’; *меланхолически* < от *μελαγχολικός*, правилно калкирано чрез *черножлъчий*, доколкото, както е известно, в езиковия израз на състоянието меланхолия се съдържа древната представа за унинието и душевните болести като болест на „черната жлъчка“, *χόλος*, *χολή* ‘жлъчка’ и корен *μελαν-* ‘тъмен, черен’. Едновременно с това се смесват съюзните средства *които* и *щото*; наред с епитети от високия стил, като *живесен*, *рачителен*, се използват разговорните облици *насмеяни* *вм.* *засмени*; *жълтункяви* за цвета на лицето, *тена*; *околчести* за очите, т.е. кръгли, *обли*; *кощени*, т.е. кестеняви за косите, от диалектното название на кестена като *кощан* в Югозападна България, Кюстендилско, и в Македония, Кочани, Неготино (БЕР, 1979, с. 697). Трудно би могло въз основа на тази смесица да се предположи с увереност диалектната основа в говора на преписвача, който очевидно е грамотен според

¹ Думите се нормализират според тяхната съвременна форма и със съвременна кирилица.

стандартите на епохата човек, но много по-важното е, че каквито и обстоятелства да са предизвикали записа – той е интегрална част от книга или е направен от индивидуален интерес – налице е едно типично преводно възрожденско четиво.

С риск да омаловажа собствените си езиковедски наблюдения, ще подчертая, че ценността на подобни текстове далеч не е в набора от езикови особености, тъй като за подобни писмени прояви е валидна следната постановка: текстовете от началото на XIX в. се отличават с вътрешноезикова нехомогенност в конкретните си представители, но съществува безспорна макроезикова общност на самия масив ръкописни и печатни текстове и обща типология на чуждите влияния. Иначе казано, налице са общи, повтарящи се езикови процеси за съчетаването на писмената практика с представата за книжовна норма, които обикновено се описват по линията *книжовно/народноразговорно и диалектно; домашно/чуждо*. Важна черта на масовата българска книжнина от епохата на Възраждането е вписването ѝ в културния балкански и общоевропейски диалог, разбирани в максимално широкото му съдържание като обмен на (между) идеи, ценности, текстове, личности. В диалога неизбежно трябва да има сходство и различие, които да създават усещане за близост и „говорене на общ език“ между общуващите, но и да предполагат любопитство и привличане заради познавателния и ценностен интерес. Затова, въпреки че на този етап не могат да бъдат напълно ясни източниците за изследвания препис, нека проследим някои типологически особености на рождениците във фрагмента „от Матей Лансберг“ и в сходен текст от емблематичния Вечен календар на даскал Тодор Пирдопски.

Стана ясно, че фрагментът НБКМ 1443 дава кратки прогностични сведения за хората, които са родени през съответния месец на годината. Както в нашето съвремие, така и през Възраждането индивидуалните характерови схеми по зодии са много по-популярни. Те могат да се изчисляват по различен начин и да съдържат различен обем сведения. Разнообразието в текстовия материал само потвърждава идеята за определен апогей на зодиаците и рождениците в епохата на Късното средновековие и Възраждането. Славянският кратък зодиак в цитирания сборник на Димитър Попсимеонов предвижда например съвсем ограничена, абсолютно наивистична информация,

основана на случайни, несистемни признаци, както е ухапването от куче.: Близнецъ ще има вълегъ на главата им боутовете или на ногтыте отъ коуче. Това е повтаряща се информация във вечните календари (Календар вечный, 1850, с. 114). Авторът компенсира с текстовете на гръцки на същата тема в своя сборник, макар със сигурност да не е било възможно те да се прочетат от масовия потребител, а само от гъркомани и владеещи гръцки език. Вечният календар на даскал Тодор Пирдопски има друго, определящо значение за моделирането на принципите и съставите на славянските календари. Дамаскинарят от Тетевен и Пирдоп предлага на новобългарски език от средногорското наречие максимално разнообразни характерови профили по години, по планети, по дни от месеца, според вида и особеностите на някаква част от човешкото тяло, подобни на така наречените в гръцката традиция „физиогномии“ – с една дума щедро заимства от аналогичната гръцка книжнина. В неговия труд са застъпени важни типологически особености на вечните календари. Сред тях е наличието на текстове, регламентиращи съвкупност от външни физически признаци, чрез които може да се узнае характерът на човека. Неслучайно във Вечния календар от 1850 г. и в редица други образци се цитира името на учения философ Й. Лафатер от XVIII в., разработил така наречената физиономика като раздел на антропологията, и по този начин се прави опит за легитимация на предсказанията на същата тема. От сборника на дамаскинаря се извличат разнообразни примери за приложението на различни схеми за личностна и характерова прогностика въз основа на календарните или зодиакални признаци. В макроструктурата на сборника те не са самостоятелни, изолирани или несистемни, а са подчинени на една широка макрорамка с предсказания за войните, времето, астрономическите явления, плодородието на годините и стойността на човешкия труд, международните политически събития. Антропният модел действа и индивидуалните особености на човека са поставени на широк природен и обществен фон. Той функционира чрез профилирани текстови структури. Примери:

Предсказания 1808–1838–1885 до 1998: И които са дѣца народатъ въ тази година. тѣе бывать хитры и скапы, сѣрдиты. паматозлобны и трѣдолюбивыи (НБКМ 1135, л. 40а), или тези години хѣбава глѣдан цю ти показѣвать 1903.1831.1854.1998. На тези години които са дѣца породатъ тѣе цятъ да станатъ високи, честны, смиръны, шеговитыхъ кроткѣ остроумныхъ, правѣдливы,

злоненавидивыхъ. Очите имъ бѣли рѣчи. долгокоси, та иматъ голамъ нишанъ на тѣлото си и живатъ до .70 години (НБКМ 1135, л. 40а).

Пример за предсказания по планети и години между 1834 и 2002: Тази планета Юпитерска почѣта на горещото времѣ, оти мѣжественна и берѣкетна и богата. Заради това които са дѣца народатъ произ тези години. а тѣе бывае тѣ касметлии, вѣрнии, добри. рѣтки зѣбы щатъ да иматъ, на главата мѣ чонвератъ рѣсѣ и радъкъ (НБКМ 1135, л. 40а).

Предсказания по дни на месеца: отделни сведения са прѣснати сред други предсказания, например родените на 7-и февруари са самохвални, величави, присмехулници и хитри на науките, т.е. талантиливи и способни. В сборника е поместена и отделна Повѣстъ рожденіе или Расписѣваніе дненъ сѣчастливыхъ и несѣчастливыхъ по теченіе лѣны, която са разписани качества на родените през всеки ден от съответния месец.

Много подробен разпис на човешки качества дават така наречените извѣстїа въ волосахъ, въ лѣтѣ, въ оушесахъ, предсказанията по ръцете, по краката, по плача на новороденото или по това как „дыха“, по главата и др. Това са новобългарски варианти на гръцките „физиогномии“. Пример: които има чонбасъ черъ и гѣставъ тѣе са долговѣчнии и лѣжливы- а дѣто иматъ кѣдравъ чонбасъ чернъ те са здрави члѣци а глѣпави. Пример за прогностика по очите: Дѣто иматъ голѣми очи рѣсы. те са нехѣрни и лѣжави члѣбцы.

Предсказанията по зодии обхващат периоди от 15-о до 15-число на два съседни месеца и не съвпадат със съвременното делене на зодии, например месец март е наречен овен, а април телец. По традиция в късната прогностична книжнина те са отделни за мъже и за жени.

Ако се върнем към фрагмента „от Матей Лансберг“ в сравнението му с Вечния календар на даскал Тодор Пирдопски, прогностичните данни очертават макротипологически представи и концепти за размери, цветове и форми с определена конотация. Става ясно, че един и същ признак е носител на различни оценъчни характеристики и развива различни символни модели на възприятие. И в двата текста например е налице използваната от нашите възрожденци лексема бѣлѣ с богати значения 'бял; светъл; чист; хубав' (Бончев, 2002, с. 65; Геров, 1975, с. 98). Докато родените през февруари у Лансберг са белолики и студени по характер в хармония с астрономическия сезон, снега и студа, белоликите при даскал Тодор са физически красиви. В неговия календар белите чонбаси (перчеми; название на тип мъжка прическа, особено разпространена в Предбалкана) гарантират една почти библейска парадигма от

положителни нравствени качества. Такива хора са прости, нарочити, верни и смирени, любовни и милостиви, разумни и честни. Несъмнено светлият цвят на косата и побеляването като белег на старост и мъдрост е повлияно едновременно от народната култура и от библейския цветови код, например Откр. 1:14 съдържа утвърдени сравнения на бялата коса с вълна или сняг в един типичен библейски пророчески контекст. Обратното, *белите, т.е. светли, светливи очи* във Вечния календар на дамаскиняря са измамни и издават лъжовност, *лажъ, лажъ*. Във фрагмента от Лансберг няма цветови признак *рѣсъ* 'светъл, светлорус; бяло-жълт до кестенов' (Бончев, 2012, с. 136; Геров, 1978, с. 91), но при даскал Тодор *русите очи* предполагат богатство в едни случаи, а в други, съчетани с големина, издават нехарни и лукави хора. Дамаскинярят използва също така красивото сравнение *очите им бѣли рѣчи* с изцяло положителна конотация. Черната коса на мартенските деца според НБКМ 1443 е едно от малкото физически качества, които съпътстват житейския успех и високата им нравственост. Родените през март притежават качества справедливост и разум. Във Вечния календар черният цвят обаче има много по-широко семантично поле и се съчетава с други физически признаци: черни и остри очи са очи на женолюбци и курвари; само черната коса гарантира дълголетие, но предвещава лъжлив характер, а комбинацията от черна и къдрава коса е белег на здраве, но и на глупост. В повечето случаи действат универсални представи, че притежаването на по-голям количествен и качествен признак води до нещо добро, но в същото време той е и маркираща неутрална ос за разполагането на качества и вляво, и вдясно от оста, т.е. и към положителния, и към отрицателния полюс. Така някакъв плюс се компенсира или релативизира чрез някакъв минус, както гласи една популярна възрожденска фраза с оттенък от фолклорната стилистика: „хубост без кривици не може“ (Михова, 1995, с. 31). При Матей Лансберг малката глава съпътства неособено успешния живот на родените през февруари; големината на главата или гъстотата на косата е символ на стабилност и дълъг живот, но не непременно на добродетели. И във Вечния календар от 1850 г. се посочва, че голямата глава „показува многажди благонравие, а малката – тупоумие“. Общата лексема и у двамата преписвачи *възврѣтъ* 'ръст, телосложение' при малък размер се съчетава с непостоянния характер и емоционалната крехкост на родените през юли според Лансберг, води до баланс при хора *возврѣстомъ* *средни* у Тодор

Пирдопски; големите очи даскал Тодор приписва на *люти и фудулни*, т.е. горделиви хора, и т.н. Популярно виждане в народната религиозна култура и суеверията за недъзите и „лошия поглед“ като белези на дявола е възможната семантична подложка за твърдението в превода на даскал Тодор Пирдопски, че *размърнени* очи се срещат сред хора *яко дяволи люти и кървари*. Някои от предсказанията на Лансберг са логични, например възможният жълтеникав цвят на лицето на родените през октомври, съчетан с тяхната вътрешна меланхолия и нерешителен характер, но пък трудно началото на пролетта и живеят на април се вписва в прогнозата, че априлските деца са с радостна уста, но меланхолични. Има прогностични характерови елементи, които съвпадат независимо от схемата, по която се определят. Така между родените под знака на луната, т.е. зодия рак, във Вечния календар и юлските предсказания на Лансберг има едно препокриващо се поле от качества, въпреки че са назовани с различни епитети: непостоянството, любовта към пътешествията, *сребролюбци* при даскал Тодор и *разкошни* при Лансберг, *несмирени и лукави* при първия, *горделиви* при втория, и подобни. Други качества се изразяват чрез редки лексеми с висок книжен оттенък, които са унаследени от старобългарската и църковнославянската книжнина. Такова е съществителното композит *гортановѣсие* в значение ‘лакомия, склонност към пресищане’, на което във фрагмента от Лансберг подлежат родените през ноември. Само индивидуалната палитра физически и нравствени качества, типична за рожденици, е застъпена в текста, но множество предсказания в оригиналния Алманах от Лиеж са били тълкувани според конкретни общественно-политически събития в Белгия или Франция, където Лиежският алманах е намерил отлична почва за разпространение и коментари по време на Великата френска буржоазна революция от 1789–1799 или през Наполеоновия период (1804–1815). В литературата върху западноевропейските алманаси се посочват редица случаи на обществен резонанс от предсказанията на Лансберг в политическата сфера или анекдотични и пикантни истории от интимния свят на известните личности.

Ако се използва терминът „предсказателна единица“, предложен от А. Ангушева и успешно приложен във фундаменталното ѝ изследване (Ангушева-Тиханова, 1996, с. 85), то от зодиакалните или месечните предсказания могат да се извлекат някои вътрешноструктурни елементи за анализ на езиковата картина на света и съпоставки:

- Декларирана зависимост между човека и макрокосмоса на принципа човек/зодия, раждане/ден, месец, година. Това се постига чрез заглавието на съответната текстова единица или текстовия рубриikator. По този начин тя се типологизира и може да се отнесе към някакъв раздел на гадателната книжнина. Фрагментът от Лансберг е недостатъчен в това отношение, но понятието „вечен календар“ остава много типично за късната гадателна книжнина на Балканите. То е хипероним, обобщение за редица частни жанрови форми, като в същото време въвежда и своего рода оценъчен критерий за използваната стара традиция, както езотерична, така и канонична. Неслучайно в православните вечни календари задължително присъства традиционният месецослов, така както в европейските алманаси религиозният календар на светци и християнски празници е белег на вечното, йерархически най-високото измерение на времето, започнало с новата ера и Христос. В редица отношения термините алманах и вечен календар се припокриват, боравейки с универсалния човешки език на символите и тълкуванията, но същевременно предлагат неизбежни културно-ареални и културно-диалогови различия. В научната класификация те спадат към популярното народно четиво (*liber popularis, trivial, vulgaris*).
- Общи и частни лексикални единици за самата дейност на предсказването и отделните предсказателни практики. Това е специфичната вътрешна лексико-семантична характеристика на този тип книжнина. В НБКМ 1443 няма разгърната терминология, освен самата дума пророчества на Лансберг. Макар с първоначален библейски произход етимонът *προφήτης* ‘вестител на боговете, пророк’ е дал начало на цял раздел в популярното народно четиво и на много богата номинативна традиция (за предходни образци вж. Mathiesen, 1995; Magdalino & Mavroudi, 2006). Народната култура припознава за пророци обикновените смъртни и особено надарените предсказатели. Сред най-известните в Европа са аптекарят Мишел дьо Нострадам и шивачът от Лайден Йохан Бокелсон (Христова, 1991, с. 12). На Запад към алманасите се добавят определения *cabalistique, prophétique, diabolique*, а образно те се наричат вестители (*Le Grand messenger*). В орбитата на византийската култура профетиконите също са или самостоятелни книги, наред с астрологиконите, хороскопите,

съновниците (ὄνειροκρίτες βιβλία, ὄνειρα), или влизат в състава на Вечния календар. Допълнителни вътрешни лексеми с контекстово значение в Календара на даскал Тодор Пирдопски са *прасказаниа*, *извѣстиа*, *расписѣваниѣ*; група глаголи с разговорен статус *казѣва*, *показѣва*, *вѣщаѣтъ*, *извѣститѣ се*; експресивни маркери за привличане на внимание *хѣлаво глѣдаи*. Като цяло дамаскинарят използва редица заемки от гръцки за общи и частни термини на гадаенето (*ωστρολογъ*, *скопосъ*, *парагмонъ*, *стема* и др.).

- Особени лексико-семантични подгрупи са тези за човешките физически и нравствени качества, които са изключително богати.

Наличието на фрагмент от едно от най-известните имена на западноевропейската гадателна литература може да представлява интерес и за европейските изследователи, защото е безспорна проява на рецепция, независимо от това дали има частни или системни признаци. За историята на писмените паметници от Възраждането НБКМ 1443 е повече културен факт, отколкото нещо значимо в конкретните си езикови измерения и аспекти на превода, в изтъкването на особеностите в езика на ежедневието от началото на XIX в. Въпросът дори не е в точната идентификация откъде и как се е появил, тъй като той, в известен смисъл, се маргинализира не само защото е фрагментарен, но заради обилието от ясни преводи и преписи от руски, църковнославянски и гръцки източници. Някои от тях са дело на такива значими фигури от Българското предвъзраждане и Възраждане, какъвто е даскал Тодор Пирдопски, и на много други известни възрожденци, съставители на вечни календари. По думите на един от най-проникновените изследователи на западните алманиси дори самото име на един от триадата Нострадамус, Тома Жозеф Мулт или Матей Лансберг дава кредит на доверие в масовите среди: „Ces trois autorités en matière de prédictions sont, aux yeux du vulgaire du moins, si considérables, qu’il semble qu’une seule eût dû suffire pour accréditer un almanach“ (Nisard, 1864, с. 26). Същата европейска известност от миналото, пренесена и през XIX в., е в основата на появилия се запис на новобългарски език, а самият той е проекция на засиления културен диалог и участието на българското в културните пространства на Европа.

ИЗДАНИЕ НА ТЕКСТА

Л. 1a² Матдей Лансберг рожденъ оу Лієзъ, познасе абіє ѿ младытѣ си години, какъ ще да є изкѣсенъ и доволно оученъ. Пророчества мѣ принесоха голѣма слава. Обременисе сасъ чести и богатства, има ѿ него таковъ единъ разѣмъ, който є една истина, който работи въ недѣля и оупокоявасе въ понедѣльникъ, ще се изгѣби здравіето, хлѣбать си, и оувѣрението ѿ дрѣгитѣ.

Уаниѣаріа. Коіто се раждатъ оу тоа мѣсецъ въдаренни са сосъ единъ живесенъ дѣхъ, сосъ едно благоязычно свойство, прилични са и ѹгоени, и многое слово ихъ хоцетъ быти за добродѣтелите и за зловата им. Години бѣдственни 13.26.25.

Феврѣаріа. Онѣа, цото се раждатъ презъ тоа мѣсецъ, иматъ малка глава, белолики, оѹи околчести, студенъ табихетъ, или кефътъ лесен да се растури, они ще подлежатъ на подиграніе (и) щастіи, приходящия єдина за дрѣгимъ. Години бѣдственны 14.30.38.

Мартъ. Раждаюцїитеса въ томъ мѣсацѣ иматъ черни коси, единъ погледъ сладокъ, и благоѹгоденъ, лесни за торговїя, сѣдятъ добръ и совѣтѣватъ право, они ще да ся оупратъ на оученіе и на пѣтешествїя. Години бѣдственны 14.28.45.

Л. 1б Априлїй. Тїа оу тоа мѣсецъ цю се раждатъ, иматъ широко чело и надигнато, коси коценны, оѹи черни, оуста радостна, характеръ меланхолїчески (черножелчїй), они имѣти бѣдѣтъ велики подвизи и тѣрди, но ще совершатъ побѣждающе, и ще са радватъ на една долга и благополѣйна старость. Години бѣдственны 14.28.60.

Маїй. Раждаемитѣ въ тоя мѣсецъ са красни лицѣ и зачервени, оѹи голѣми, оуста средна, плещи широки, лице сладко, обаѹе склоненъ на разни косѣри, които ще да имъ быдатъ като единъ источникъ мѣченїй, они ще стигнатъ на едно почтено благоѹгожденіе. Години бѣдственны 11.23.41.

Ѹнїй. Коіто се раждатъ Ѹ тоя мѣсецъ, голѣми и хѣбави бивать, радостотворнаго и сладкаго характера, своиственни са на искѣства и торговїи, они ще паднатъ оу завистъ ѿ дрѣгитѣ, но ще да надвїятъ на вразите си, и ще да са веселятъ на една долга старость. Г.в. 12.30.72

ІѸлїй. Онїя цото са раждатъ въ тоа мѣсецъ, биватъ возростомъ малки, и непостоянни, злато лица, склоненъ къ злословїю, и ще придобиватъ щастїето си

² Текстът се възпроизвежда без ударения и надредни знаци, с изключение на остроото ударение върху честата съюзна връзка които, тъй като така преписвачът различава който от които. Спазва се вътрешната сегментация и пунктуация, както и слятото изписване на енклитиките с предходната дума.

чрез всяко средство. Биватъ горделиви и разкошни оу животатъ си, и ще се водатъ л. 2а и носатъ ѿ сладките на чѹвствата си. Бѣдственны години 13.24.92.

Авгѹстъ. Раждающійтеса въ тоа мѣсецъ, иматъ дѹховето лице, и играющее, начини радостни и благодатни, и едно добро лице, склонни на независътъ. Особенно ще ишатъ хѹдожество и наѹка, нетрепетни войни, и добри граждани, они обаче ще да иматъ и болести. Б. г. 10.24.48.

Септемврій. Раждаемите въ тоя мѣцъ сѹтъ силни и юнацы и огоени, брадата имъ плоската, и вѣждитъ имъ много набрачѹены, очитъ имъ черни и свѣткави, иматъ единъ силенъ характеръ, и обичатъ бѣдственните таксѣды. Они ще да иматъ голѣми жалби оу сичкото разстояніе живота ихъ. Г.б. 18.28.98.

Октомврій. Раждаемитъ въ тоа мѣсецъ са въ лицето жалтѹнкави, меленхолици, и намарчени, склонни на сребролюбіе, боязливи и мало искѹсни на голѣми работи, рятко ще иматъ чѣстъ, чрезъ нихното средство ще да иматъ наслѣдія. Г.б. 15.25.35.

Л. 26. Ноемрій. Раждаемитъ въ тоа мѣсецъ сѹтъ живостни и насмѣани, рачителъ на мозика и на хоро, много склонни на рачителство, и на сладость трапезнаа, ще подлежатъ на гортановѣсе и на неизвѣстное благополѹче Г.б. 15.32.52.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Ангушева-Тиханова, А. (1996). *Гадателните книги в старобългарската литература*. София: Издателство Време.
- Апокрифно християнство. (1999). Б. Христова, Н. Вутова, & Е. Узунова (Eds.), *Апокрифно християнство. Апокрифна и гадателна книжнина на Балканите* [Каталог на изложба]. София: Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“.
- Бончев, А. (2002). *Речник на църковнославянския език* (Vol. 1, А–О). София: Национална библиотека Св. Св. Кирил и Методий.
- Бончев, А. (2012). *Речник на църковнославянския език* (Vol. 2, П–Я). София: Национална библиотека Св. Св. Кирил и Методий.
- Български етимологичен речник [БЕР]. (1979) (Vol. 2, И–крепя). София: Издателство на БАН.
- Бърк, П. (1997). *Народната култура в зората на модерна Европа*. София: Кралица Маб.
- Геров, Н. (1975). *Речник на българския език* (Vol. 1). София: Български писател.
- Геров, Н. (1978). *Речник на българския език* (Vol. 5). София: Български писател.
- Илчев, С. (Ed.). (1974). *Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX в.* [ПРОДД]. София: Издателство на БАН.

- Календар вечний: Събран от различни други и украсен със многу увеселителни, полезни и потребни назначения и издан за полза и употреба на единородните българи от Пенча Радова карловца.* (1850). Цариград: В книгопечатницата на Цариградския вестник. Retrieved 15 August 2016, from primo.nalis.bg
- Милтенова, А. (Ed.). (1992). *Стара българска литература* (Vol. 5, Естествознание). София: Български писател.
- Михова, Л. (1995). *Българските календари*. Пловдив: Полиграф.
- Петканова, Д. (1985). Гадателните книги и фолклорът. *Старобългарска литература*, 18, 40–62.
- Стоянов, М., & Кодов, Х. (1964). *Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека* (Vol. 3). София: Издателство Наука и изкуство.
- Хайдегер, М. (1993). Время картины мира. In М. Хайдегер, *Время и бытие: Статьи и выступления* (В. В. Библикина, Trans.) (pp. 41–62). Москва: Издательство Республика.
- Христова, Б. (1991). *Мишел дьо Нострадамус и неговите пророчества*. София: Свет.
- Христова, Б. (1998). Един типичен ръкопис за първата половина на XIX в. In А. Милтенова & А. Ангешева (Eds.), *Медиевистика и културна антропология: Сборник в чест на 40-годишната творческа дейност на проф. Д. Петканова* (pp. 307–312). София: София Мнемозина.
- Христова, Б., & Христова-Шомова, И. (2015). Древен истинен оракул. *Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“: Философски факултет. Библиотечно-информационни науки*, 7, 7–34.
- Христова, Б., Караджова, Д., & Вутова, Н. (1996). *Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека* (Vol. 5). София: Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“.
- Le Roy, A. (1897). Laensberg Matthieu. In *Biographie nationale de Belgique* (Vol. 11, pp. 23–26). Bruxelles: Académie royale des sciences, des lettres et des Beaux-arts de Belgique.
- Le trésor de la langue française informatisé [TLF]. (n.d.). Retrieved 1 July 2016, from atilf.atilf.fr
- Liddell, H. G., & Scott, R. (Comp.). (1996). *A Greek-English lexicon: With revised supplement*. Oxford: Clarendon Press.
- Magdalino, P., & Mavroudi, M. (Eds.). (2006). *The occult sciences in Byzantium*. Geneva: Pomme d'Or.
- Mathiesen, R. (1995). Magic in Slavia Orthodoxa. In H. Maguire (Ed.), *Byzantine magic* (pp. 155–178). Washington: Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Nisard, C. (1864). *Histoire des Livres populaires et de littérature du colportage* (Vol. 1). Paris: E. Dentu. Retrieved 26 August 2016, from www.BnF.gallica

BIBLIOGRAPHY

(TRANSLITERATION)

- Angusheva-Tikhanova, A. (1996). *Gadatelnite knigi v starobŭlgarskata literatura*. Sofiia: Izdatelstvo Vreme.
- Apokrifno khristiiianstvo. (1999). B. Khristova, N. Vutova, & E. Uzunova (Eds.), *Apokrifno khristiiianstvo. Apokrifna i gadatelna knizhnina na Balkanite* [Katalog na izlozhba]. Sofiia: Natsionalna biblioteka „Sv. Sv. Kiril i Metodii”.
- Bonchev, A. (2002). *Rechnik na tsŭrkovnoslavianskiia ezik* (Vol. 1, A–O). Sofiia: Natsionalna biblioteka Sv. Sv. Kiril i Metodii.
- Bonchev, A. (2012). *Rechnik na tsŭrkovnoslavianskiia ezik* (Vol. 2, P–IA). Sofiia: Natsionalna biblioteka Sv. Sv. Kiril i Metodii.
- Bŭlgarski etimologichen rechnik* [BER]. (1979) (Vol. 2, I–krepia). Sofiia: Izdatelstvo na BAN.
- Bŭrk, P. (1997). *Narodnata kultura v zorata na moderna Evropa*. Sofiia: Kralitsa Mab.
- Gerov, N. (1975). *Rechnik na bŭlgarskiia ezik* (Vol. 1). Sofiia: Bŭlgarski pisatel.
- Gerov, N. (1978). *Rechnik na bŭlgarskiia ezik* (Vol. 5). Sofiia: Bŭlgarski pisatel.
- Ilchev, S. (Ed.). (1974). *Rechnik na redki, ostareli i dialektni dumi v literaturata ni ot XIX i XX v.* [RRODD]. Sofiia: Izdatelstvo na BAN.
- Kalendar vechnii: Sŭbran ot razlichni drugi i ukrashen sos mnogu uveselitelni, polezni i potrebni naznacheniia i izdan za polza i upotreblenie na edinorodnite bŭlgare ot Pencha Radova karlovtsa*. (1850). TSarigrad: V knigopечатnitsata na TSarigradskago vestnika. Retrieved 15 August 2016, from primo.nalis.bg
- Khaideger, M. (1993). Vremia kartiny mira. In M. Khaideger, *Vremia i bytie: Stat'i i vystupleniia* (V. V. Bibikina, Trans.) (pp. 41–62). Moskva: Izdatel'stvo Respublika.
- Khristova, B. (1991). *Michel d'o Nostradamus i negovite prorochestva*. Sofiia: Sviat.
- Khristova, B. (1998). Edin tipichen rŭkopsi za pŭrvata polovina na XIX v. In A. Miltenova & A. Angusheva (Eds.), *Medievistika i kulturna antropologii: Sbornik v chest na 40-godishnata tvorcheska deinnost na prof. D. Petkanova* (pp. 307–312). Sofiia: Sofiia Mnemozina.
- Khristova, B., & Khristova-Shomova, I. (2015). Dreven istinen orakul. *Godishnik na SU „Sv. Kliment Okhridski”*: Filozofski fakultet. *Bibliotechno-informatsionni nauki*, 7, 7–34.
- Khristova, B., Karadzhovala, D., & Vutova, N. (1996). *Opis na slavianskite rŭkopisi v Sofiiskata narodna biblioteka* (Vol. 5). Sofiia: Narodna biblioteka „Sv. Sv. Kiril i Metodii”.
- Le Roy, A. (1897). Laensberg Matthieu. In *Biographie nationale de Belgique* (Vol. 11, pp. 23–26). Bruxelles: Académie royale des sciences, des lettres et des Beaux-arts de Belgique.
- Le trésor de la langue française informatisé [TLF]. (n.d.). Retrieved 1 July 2016, from atilf.atilf.fr
- Liddell, H. G., & Scott, R. (Comp.). (1996). *A Greek-English lexicon: With revised supplement*. Oxford: Clarendon Press.

- Magdalino, P., & Mavroudi, M. (Eds.). (2006). *The occult sciences in Byzantium*. Geneve: Pomme d'Or.
- Mathiesen, R. (1995). Magic in Slavia Orthodoxa. In H. Maguire (Ed.), *Byzantine magic* (pp. 155–178). Washington: Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Mikhova, L. (1995). *Bŭlgarskite kalendari*. Plovdiv: Poligraf.
- Miltenova, A. (Ed.). (1992). *Stara bŭlgarska literatura* (Vol. 5, *Estestvoznanie*). Sofia: Bŭlgarski pisatel.
- Nisard, C. (1864). *Histoire des Livres populaires et de littérature du colportage* (Vol. 1). Paris: E. Dentu. Retrieved 26 August 2016, from www.BnF.gallica
- Petkanova, D. (1985). Gadatelnite knigi i folklorŭt. *Starobŭlgarska literatura*, 18, 40–62.
- Stoianov, M., & Kodov, K. (1964). *Opis na slavianskite rŭkopisi v Sofiŭskata narodna biblioteka* (Vol. 3). Sofia: Izdatelstvo Nauka i izkustvo.

Przepowiednie Mathieu Laendsberga w dziewiętnastowiecznym „fragmencie bułgarskim” (szkice o księgach wróżbiarskich i literaturze profetycznej na Bałkanach)

Artykuł składa się z komentarzy oraz edycji 2 kart tzw. fragmentu bułgarskiego przepowiedni Mathieu Laensberga, spisanej w bułgarszczyźnie pierwszego trzydziestolecia XIX wieku. Badaczka nie koncentruje uwagi ani na opartej na domysłach biografii samego profety, ani też na jednym z najbardziej cenionych w epoce oświecenia almanachu z belgijskiego Liège, od początku swego istnienia (1636 roku) wiążanego z nazwiskiem Laensberga. Odwołując się do tekstów zachodnio- i wschodnioeuropejskich, badaczka formułuje szereg uwag na temat niektórych typologicznych cech piśmiennictwa wróżbiarskiego i prorockiego, kładąc przy tym nacisk na interesujący ją odpis oraz porównując go z wiecznym kalendarzem Teodora Pirdopskiego (1838), znanego jako kopista i kompilator tzw. damaskinów i zbiorów o treści mieszanej.

Słowa kluczowe: literatura profetyczna, księga wróżb, bułgarskie odrodzenie narodowe, almanach, wieczny kalendarz

Mathieu Laensberg's Prophecys in a Nineteenth-Century Bulgarian Fragment (a Sketch on Fortune-Telling Books and Prophetic Literature in the Balkans)

The article presents comments on and text edition of two folios of the so-called Bulgarian fragment of Mathieu Laensberg's prophecy, written in the Bulgarian language of the first thirty years of the nineteenth century. The article does not focus on the prophet's very speculative biography, neither on one of the Enlightenment's most valued Almanacs, from Belgian Liege, which since its first appearance in 1636 was also associated with Laensberg. Rather, she aims at sketching preliminary observations about some typological features of the prognostic and prophetic literature, both western and eastern, emphasizing the analysed text and its comparison to the horoscopic portion in's 1838 Perpetual Calendar by Teodor Pirdopski, who was best known as a gifted compiler of damascenes and miscellanies.

Keywords: fortune-telling book, prophetic literature, Bulgarian National Revival, almanac, perpetual calendar

Notka o autorze

Mariyana Tsibranska-Kostova (Марияна Цибранска-Костова) (m.tsibranska@gmail.com) – profesor w Instytucie Języka Bułgarskiego Bułgarskiej Akademii Nauk. Od 2012 roku kieruje Zakładem Historii Języka Bułgarskiego. Pracuje nad problematyką cyrylickich starodruków, terminologii prawniczej w średniowieczu, historycznej leksykologii i leksykografii, nad tekstologicznymi i kulturologicznymi problemami słowiańskich zabytków piśmienniczych. Jest autorką siedmiu monografii o tej tematyce.

Mariyana Tsibranska-Kostova, Prof. (m.tsibranska@gmail.com) – Professor at and Head (since 2012) of the Department of History of Bulgarian Language at the Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences. Author of seven monographs. Research interests: Cyrillic printed books from the fifteenth and sixteenth centuries, medieval Slavonic juridical terminology, historical lexicology and lexicography, textological and cultural problems of Slavonic manuscripts.